

ПРОБЛЕМИ РИСОСІЯННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Постановка проблеми. Рис є однією з цінних продовольчих культур на землі, а його крупа головним продуктом харчування практично половини народів світу. На сьогодні рис вирощується в 112 країнах при загальному виробництві близько 600 млн. тонн в рік [2].

Взагалі рис в Україні існує вже 40 років, будучи унікальною областю зрошуваного землеробства. Адже саме виробництво рису спонукало до будівництва інженерних меліоративних систем і створення максимально механізованих технологій обробітку зерна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активно досліджує та розробляє програму ефективного економічного розвитку і управління рисового виробництва в Україні Інститут рису Національної академії аграрних наук України (НААНУ) – єдиний в Україні науково-дослідницький заклад, який спеціалізується в рисовій культурі.

В Інституті рису розробили закриту рисову зрошувальну систему В. Маковського із замкненим циклом водообігу і повторним використанням дренажно-скидних вод, ввели в дію її дослідний зразок на площі 450 га, реорганізували та вдосконалили систему насінництва рису, яка дає змогу повністю задовольнити потреби рисосіяння України високоякісним насінням[2].

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження проблеми рисосіяння в Україні та шляхи їх вирішення. А також визначення проблеми економічної перспективи розвитку рисосіяння в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потужна галузь рисосіяння в Україні була створена у 1964 - 1980 роках за рахунок централізованих джерел фінансування. У цей період були побудовані рисові інженерні системи на площі понад 62 тис. га, у тому числі в АР Крим - 30,8 тис. га, Херсонській області - 18 тис. га та Одеській - 13,8 тис. га, здійснено комплексне будівництво в населених пунктах, підготовлені наукові інженерно-технічні і робітничі кадри. Ці території під рисові системи були вибрані тому, що температурні умови на них сприятливі для вирощування рису. Сума середньодобових температур вище 15°C за вегетаційний період для рису тривалістю 110-130 діб становить 2800-3000°C, що є достатнім для формування урожаю не тільки ранньостиглих, а й середньостиглих (більш врожайних) сортів рису.

Проектами передбачались типові 6-пільні рисові сівозміни з питомою вагою рису – 50%. Проектна врожайність рису була прийнята на рівні 50 центнерів з гектара. Отримання такої врожайності досягалося завдяки дотриманню агротехнічних заходів з правильного внесення добрив, обробітку ґрунту, боротьби зі шкідниками, хворобами і супутніми бур'янами, посів районованими сортами рису тощо.

Всі питання пов'язані з освоєнням засолених і заболочених плавневих земель вирішувались комплексно. При цьому була створена необхідна інфраструктура для збалансованого розвитку сільськогосподарського виробництва на даній території.

У перші роки вирощування на інженерних рисових системах урожайність рису була досить високою. Вітчизняне рисівництво було прибутковою та ефективною галуззю сільського господарства [1].

Однак, в подальшому почало відбуватися зниження валового вітчизняного виробництва рису та зростання імпортного (рисунок 1).

Середньорічна посівна площа, урожайність та валовий збір зерна рису в Україні

Роки	Посівна площа, тис. га	Урожайність, ц/га	Валовий збір, тис. ц
2005-2006	4,6	50,2	209,2
2006-2007	26,16	50,1	1314,4
2007-2008	37,86	48,0	1673,7
2008-2009	38,04	37,4	1401,6
2009-2010	37,74	47,0	1630,4

В останні роки рисівництво в Україні перебуває у кризовому стані. Посівні площі рису та його валовий збір щорічно скорочуються, суттєво понизився рівень врожайності. Біржова вартість рисової крупи становить 1,2 гривні за кілограм, а на ринку України вона реалізується за ціною 3,5 гривні за кілограм, у той час, як вітчизняний рис визнаний як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках як продукт високої якості [3].

В структурі імпорту зернових культур в Україну рис займає домінуюче місце (73% від загального обсягу культур, що імпортуються) (рисунок 2).

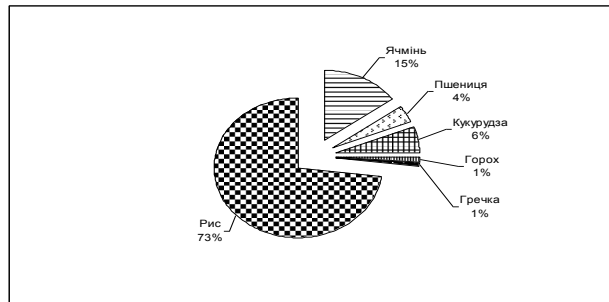

Рис.1 Структура імпорту зернових культур у 2008-2009 роках

В результаті проведених досліджень в період з 2007 по 2010 рік встановлено, що основними причинами, які зумовлюють скорочення виробництва рису в Україні є:

1. Перевантаження рисових сівозмін культурою затоплюваного рису. У перші роки освоєння засоленних земель його вирощували як монокультуру для промивки ґрунтів. У подальшому після опріснення верхнього шару ґрунту проектом передбачалось до 57% затоплюваного рису в сівозміні. Тривале затоплення призвело до погіршення окисно-відновних умов, фізичних, водно-фізичних і фізико-хімічних властивостей ґрунтів, їх поживного режиму, а також інтенсивного розвитку болотних бур'янів.

2. Застосування підвищених доз гербіцидів для боротьби з бур'янами на рисових системах, особливо за допомогою авіації, сприяло попаданню їх в дренажно-скидні канали, а через них в ріки і затоки морів, що призвело до їх забруднення. В зв'язку з цим у суспільстві почало формуватися негативне відношення громадськості щодо вирощування рису і призвело до значного скорочення його посівів;

3. В процесі розпаювання і приватизації земель кожна функціонально цілісна рисова зрошувальна система (зрошувальна, дренажно-скидна мережа каналів з гідротехнічними спорудами на ній, насосні станції) розділена на міжгосподарську та внутрішньогосподарську без належного науково-технічного і правового обґрунтування.

4. Основною причиною зменшення площі посівів та падіння урожайності рису є порушення технології його вирощування і водного режиму, а також скрутне фінансове становище більшості рисовиробників, подорожчання енергоносіїв [4].

Собівартість рису-сирцю у провідних господарствах Одеської області становила у 2008 році 1,50 грн/кг. Аналіз структури затрат в собівартості рису-сирцю показує, що суттєву частку (22%) становлять затрати на оплату електроенергії та послуг за подачу води. Тому сьогодні актуальною є розробка і запровадження заходів з ефективного водокористування на рисових системах, особливо на системах з механічною подачею та відкачкою води.

Найбільш раціональним способом зменшення втрат води на фільтрацію є створення підпорів води в картових дренажно-скидних каналах рисової системи на період від затоплення рисових чеків до їх спорожнення в період воскової стиглості рису [3]. Проте підпертий режим роботи можна практикувати лише там, де є відповідні споруди з автоматичними регуляторами рівнів води. В інших випадках гирлові водовипуски з каналів засипають ґрунтом, або з них протягом вегетаційного періоду скидається великий об'єм води, що призводить до суттєвих витрат на фільтрацію. Все це формується на внутрішньогосподарській мережі. Необхідно вирішувати проблему ремонту і модернізації ГТС на рисових системах.

Висновки. Отже, з метою забезпечення стабільного еколого-економічного розвитку регіону, на яких розташовані рисові зрошувальні системи України необхідно:

- використовувати їх з включенням шести- та семипільних рисових сівозмін з питомою вагою затоплюваного рису в сівозміні від 28 до 42%, що дасть змогу підтримувати сприятливий водно-повітряний та сольовий режими ґрунтів, забезпечить стале зростання чистого прибутку від сільськогосподарського виробництва;
- вирішити питання цільового сільськогосподарського використання земель рисових систем під вирощування сільськогосподарських культур тільки в складі науково-обґрунтованих рисових сівозмін;
- передати всю інженерну мережу рисових систем у державну власність міжрайонним управлінням водного господарства;
- здійснювати утримання інженерних меліоративних рисових систем за рахунок плати землекористувачами за послуги з водозабезпечення;
- удосконалити методику визначення державної фінансової підтримки (дотацій) виробникам рису на 1 га його посівів з врахуванням затрат на нормативне водозабезпечення;
- переглянути ставки податку на імпорт рису в Україну в бік збільшення і спрямувати додаткові кошти на модернізацію рисових систем.

Анотація

У статті досліджено проблеми рисосіяння в Україні та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова. Рис, ринок, зернові культури, рисівництво, економічний розвиток.

Аннотация

В статье исследованы проблемы рисосеяния в Украине и предложенные пути их решения.

Ключевые слова. Рис, рынок, зерновые культуры, рисоводство, экономическое развитие.

Summary

The problems of rice cultivation in Ukraine and offered ways of their decision are investigational in the article.

Keywords. Rice, market, grain-crops, rice cultivation, economic development.

Список використаних джерел:

1. Дячок Н.С. «Конкурентоспроможний вітчизняний рис»: підручник / Н.С. Дячок. – Київ:Либідь, 2005. – 318с.
2. Кропивко С.М. «Рисова імперія»: підручник / С.М. Кропивко. –Ровно:Премія. – 2006. – 422с.
3. Петрушенко М.О. «Проблематика рисосіяння в Україні»: підручник / М.О. Петрушенко. – Харків:Знання, 2007. – 517с.
4. Романеско Г.А. «Економиа и организация производства риса»: підручник / Г.А. Романеско. – Миколаїв:Колос, 2006. – 224с.